

TEKENNET 2020

SURVEILLANCE VAN
TEKENBETEN IN BELGIË

—

WIE WE ZIJN

SCIENSANO telt meer dan 700 medewerkers die zich elke dag opnieuw inzetten voor ons motto: levenslang gezond. Zoals uit onze naam blijkt, vormen wetenschap en gezondheid de kern van ons bestaan. De kracht van Sciensano ligt in de holistische en multidisciplinaire benadering van gezondheid. Onze aandacht gaat daarbij uit naar het nauwe en onlosmakelijke verband tussen de gezondheid van mensen en die van dieren, en hun omgeving (het “One health” concept). Daarom combineren we meerdere invalshoeken in ons onderzoek om op een unieke manier bij te dragen aan ieders gezondheid.

Sciensano kan hiervoor verder bouwen op de meer dan 100 jaar wetenschappelijke expertise van het voormalige Centrum voor Onderzoek in Diergeneeskunde en Agrochemie (CODA) en het vroegere Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid (WIV).

Sciensano
Epidemiologie en volksgezondheid
-
Epidemiologie van infectieziekten

maart 2021 • Brussel • België
Intern referentienummer: D/2021/14.440/24

L. GEEBELEN¹

•

M. LEROY¹

•

T. LERNOUT¹

¹ Sciensano, Epidemiologie van infectieziekten, Brussel

tekennet@sciensano.be

Dankwoord

De Dienst Epidemiologie van infectieziekten dankt iedereen die heeft bijgedragen aan de werking van TekenNet, met name de burgers die tekenbeten registreren. Er wordt samengewerkt met de Belgische regio's en verschillende partners.

Het TekenNet project is een initiatief van Sciensano en wordt financieel mee ondersteund door het Agentschap Zorg en Gezondheid, Vlaanderen en L'Agence pour une Vie de Qualité, Wallonië.

Hoofdpunten:

- Er werden tekenbeten opgelopen in alle Belgische provincies.
- Het merendeel van de tekenbeten werd opgelopen binnen een afstand van 10 km van de eigen woonplaats.
- Individuele meldingen van tekenbeten werden voornamelijk geassocieerd met vrijetijdsactiviteiten. In vergelijking met voorgaande jaren is het aandeel meldingen na een blootstelling in de tuin afgenomen en het aandeel na een bezoek aan het bos toegenomen.
- De meeste tekenbeten worden gemeld in de periode maart tot en met oktober met in 2020 opnieuw duidelijk verhoogde aantallen in mei, juni (piek) en juli.
- Het aantal gemelde tekenbeten per 100 000 inwoners (i.e. incidentie) lag dit jaar opnieuw hoger in Wallonië dan in Vlaanderen (respectievelijk 134 versus 73 tekenbeten per 100 000 inwoners).
- De incidentie was hoger in 2020 dan in 2019 (een jaar met uitzonderlijk weinig gemelde tekenbeten). In Wallonië en Brussel was de incidentie ook hoger in vergelijking met het gemiddelde voor de periode 2016-2019.
- De surveillance heeft als doel om trends over de jaren heen op te volgen. De resultaten van TekenNet geven zowel het gedrag van de mens als de aanwezigheid en activiteit van teken weer. Bij de interpretatie van de resultaten voor 2020 moet rekening gehouden worden met een mogelijke impact van de COVID-19-epidemie op het gedrag van de bevolking. Zo waren er mogelijk meer vrijetijdsactiviteiten in de natuur en meer vakanties in eigen land, wat ertoe kan bijgedragen hebben dat mensen meer aan teken werden blootgesteld. Dit kan echter niet met zekerheid bepaald worden.

1. Inleiding

Teken kunnen drager zijn van verschillende ziektekiemen die via een beet overgedragen kunnen worden op de mens. Hoewel niet alle teken geïnfecteerd zijn met overdraagbare ziektekiemen, is het voorkomen van tekenbeten bij mensen een relevante indicator voor lokale teek gerelateerde problemen. De mate waarin mensen worden blootgesteld aan tekenbeten wordt echter beïnvloed door verschillende factoren waaronder menselijk gedrag, klimaat en landgebruik. Een beter inzicht in de factoren die het risico op tekenbeten bij de mens in België bepalen, laat meer gerichte acties toe. Binnen deze context werd in juni 2015 TekenNet opgericht binnen de dienst Epidemiologie van infectieziekten, Sciensano.

TekenNet is een burger - wetenschapsplatform met meerdere doelstellingen:

- Opvolging van de blootstelling van de Belgische bevolking aan tekenbeten in tijd en ruimte (surveillance). Burgers kunnen tekenbeten bij mensen, opgelopen in België, melden op het TekenNet platform. Het aantal gemelde tekenbeten kan steeds op de TekenNet website worden geraadpleegd, tot op het niveau van de gemeente (www.tekennet.be). Het is ook mogelijk om via de website Epistat – TekenNet de statistieken met betrekking tot gerapporteerde tekenbeten in België op te volgen (alleen beschikbaar in het Engels): <https://epistat.wiv-isp.be/ticks>.

- Identificatie van risicofactoren geassocieerd met gerapporteerde tekenbeten in België.
- Gebruik en interpretatie van de resultaten voor gerichte preventie van tekenbeten en gerelateerde ziekten. De verzamelde gegevens worden gebruikt om de omstandigheden die gepaard gaan met het oplopen van tekenbeten binnen België beter te omschrijven, zodat meer gerichte preventie mogelijk is.

2. Hoe werkt de melding van tekenbeten

TekenNet maakt gebruik van twee instrumenten waarmee tekenbeten bij de mens gemeld kunnen worden:

- de website (www.tekennet.be)
- en de “TekenNet” app voor mobiele telefoons.

De melding zelf kan op twee verschillende manieren gebeuren:

1. Anonieme meldingen: burgers kunnen een tekenbeet bij mensen (op zichzelf, iemand anders of een hele groep) anoniem melden. Deze anonieme surveillance is zeer informatief, maar mogelijk ook gevoelig aan media-aandacht.
2. Melding als geregistreerde gebruiker: om een betrouwbare basiscurve te kunnen opbouwen roepen we burgers op om zich in te schrijven op de TekenNet website. Eens geregistreerd maken zij deel uit van een vaste groep gebruikers en ontvangen zij regelmatig een herinnering via e-mail voor het melden van opgelopen tekenbeten. Geregistreerde gebruikers kunnen ook melden dat ze geen tekenbeten hebben opgelopen (“nulmelding”) of melding doen van een erythema migrans.
Alle tekenbeet en erythema migrans meldingen komen op een persoonlijke gebruikerspagina te staan. Ook in de TekenNet app kan men zich aanmelden met het gebruikersprofiel om tekenbeten te melden.

Bij elke melding worden enkele bijkomende vragen gesteld met betrekking tot o.a. woonplaats, plaats van de tekenbeet, activiteit waarbij en omgeving waar de tekenbeet werd opgelopen.

3. Resultaten 2020

3.1. TEKENBETEN OP EEN INDIVIDU

Onderstaande beschrijvende resultaten hebben betrekking op individuele meldingen gedurende het jaar 2020. Meldingen van tekenbeten op dieren werden verwijderd uit de dataset. De analyses zijn verder gebaseerd op de meldingen van tekenbeten waarvoor minstens het aantal tekenbeten en een postcode van de plaats waar de tekenbeet werd opgelopen beschikbaar zijn. In totaal werden zo 9 935 tekenbeten geregistreerd. Bij 74% van de meldingen werd 1 tekenbeet per persoon gerapporteerd, meerdere tekenbeten per persoon werden minder vaak gemeld: 2 tekenbeten = 14%, 3 tekenbeten = 5%, 4 of meer tekenbeten = 6%.

3.1.1 Ruimtelijke verspreiding van meldingen en aantal tekenbeten

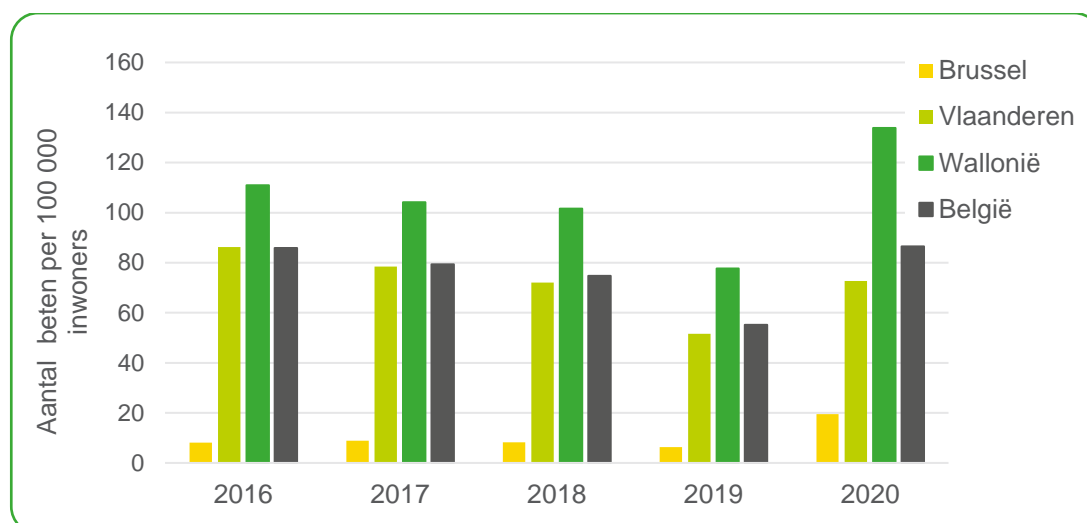
Het grootste aantal gemelde tekenbeten werd opgelopen in de provincie Antwerpen (Tabel 1), daarna volgen de provincies Vlaams-Brabant, Namen, Luxemburg en Luik. Terwijl Vlaanderen in de voorbije jaren de meerderheid van gemelde tekenbeten telde (gemiddeld 56,0% in 2016-2019), was het aantal in 2020 hoger in Wallonië (49,1%) dan in Vlaanderen (48,5%). Ondanks een toename in het percentage gerapporteerde beten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bleef het aantal beperkt (2,4% in 2020 ten opzichte van 1,1% in de periode 2016-2019).

	Aantal gemelde beten (%) (jaar 2020)		Uitgedrukt per 100 000 inwoners (jaar 2020)	Uitgedrukt per 100 000 inwoners (gemiddelde 2016 – 2019)
Brussel	237	(2,4%)	19	8
Antwerpen	1689	(17,0%)	90	101
Limburg	823	(8,3%)	94	120
Oost-Vlaanderen	655	(6,6%)	43	28
Vlaams-Brabant	1266	(12,7%)	110	99
West-Vlaanderen	388	(3,9%)	32	22
Vlaanderen	4821	(48,5%)	73	72
Waals-Brabant	827	(8,3%)	204	178
Henegouwen	695	(7,0%)	52	35
Luik	1042	(10,5%)	94	76
Luxemburg	1096	(11,0%)	382	261
Namen	1217	(12,2%)	245	165
Wallonië	4877	(49,1%)	134	99
Totaal	9935	(100,0%)	86	74

Tabel 1: Aantal gemelde tekenbeten op een individu per provincie en per regio, uitgedrukt in absoluut aantal en per 100 000 inwoners, januari – december 2020 en vergelijking met gemiddelde aantal tekenbeten per 100 000 inwoners gerapporteerd in de periode 2016 – 2019.

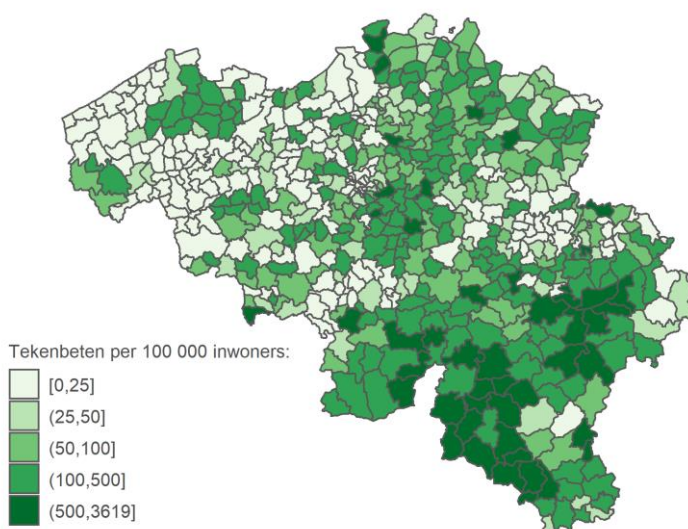
Bij de interpretatie van de geografische spreiding moet echter ook rekening gehouden worden met de bevolkingsdichtheid. Uitgedrukt per 100 000 inwoners (i.e. incidentie), werd het grootste aantal gemelde tekenbeten opgelopen in de provincie Luxemburg, gevolgd door Namen, Waals-Brabant en Vlaams-Brabant. Deze verdeling is in het algemeen vergelijkbaar met andere jaren. De incidentie tekenbeten was in 2020 opnieuw hoger in Wallonië dan in Vlaanderen (respectievelijk 134 versus 73 tekenbeten per 100 000 inwoners).

Figuur 1 toont de incidentie per regio voor de periode 2016-2020. In alle regio's was de incidentie in 2020 hoger dan in 2019. Dat is niet onverwacht omdat er in 2019 uitzonderlijk weinig tekenbeten werden gemeld, zeer waarschijnlijk omwille van extreme weersomstandigheden tijdens de zomermaanden (droogte en warmte). Over de jaren heen werd een progressief groter verschil in incidentie tussen Wallonië en Vlaanderen geregistreerd. Dit zou onder meer te maken kunnen hebben met een toenemende bekendheid van TekenNet in Wallonië, daar waar er bij de start van het project meer aandacht was in Vlaanderen dan in Wallonië. In 2020 was het verschil sterker uitgesproken. Hier kunnen verschillende oorzaken voor zijn, zoals een effectieve toename van het aantal teken, een meer uitgesproken gedragsverandering (met meer buitenactiviteiten in Wallonië) ten gevolge van de lockdown, meer verplaatsingen van Vlamingen naar Wallonië (alhoewel globaal de meeste tekenbeten nog steeds dichtbij huis worden opgelopen, zie verder), of eventueel ook verschillen in de weersomstandigheden. Het gaat hier echter om hypothesen die niet bevestigd kunnen worden op basis van de surveillance. Dit zal de komende jaren verder opgevolgd worden.

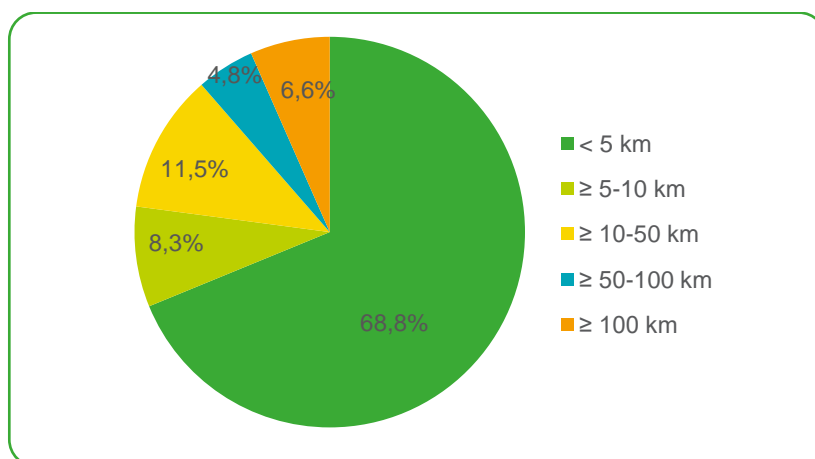
Figuur 1: Aantal gemelde tekenbeten per 100 000 inwoners per regio in België, 2016-2020

Figuur 2 toont de geografische verspreiding van het aantal gemelde tekenbeten in 2020 per 100 000 inwoners, op basis van de gemeente waar de tekenbeet werd opgelopen.

Figuur 2: Geografische spreiding van aantal opgelopen tekenbeten per 100 000 inwoners per gemeente (NIS5) in België, januari – december 2020

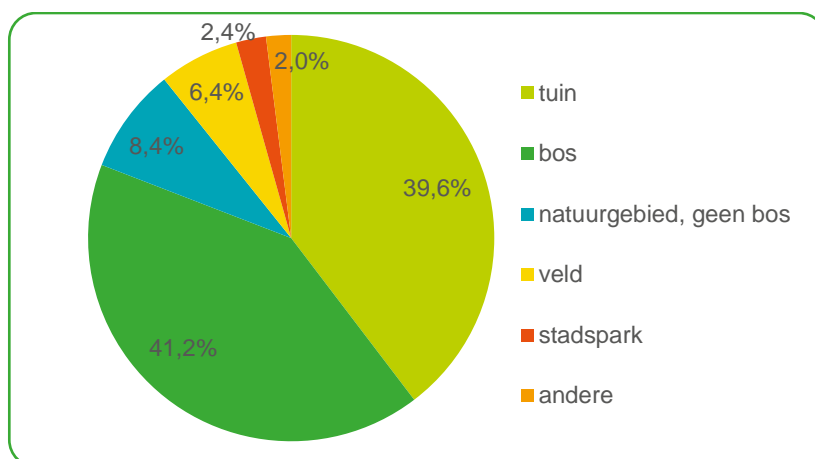
Teken werden opnieuw voornamelijk opgelopen in de buurt van de woonplaats (Figuur 3). Voor de meerderheid van de meldingen (77,1%) werden de tekenbeten opgelopen binnen een straal van 10 km van de woonplaats. Dit is vergelijkbaar met de voorbije jaren.

Figuur 3: Afstand tussen de plaats van de tekenbeet en de woonplaats

3.1.2 Omgevingstype en activiteit geassocieerd met tekenbeten

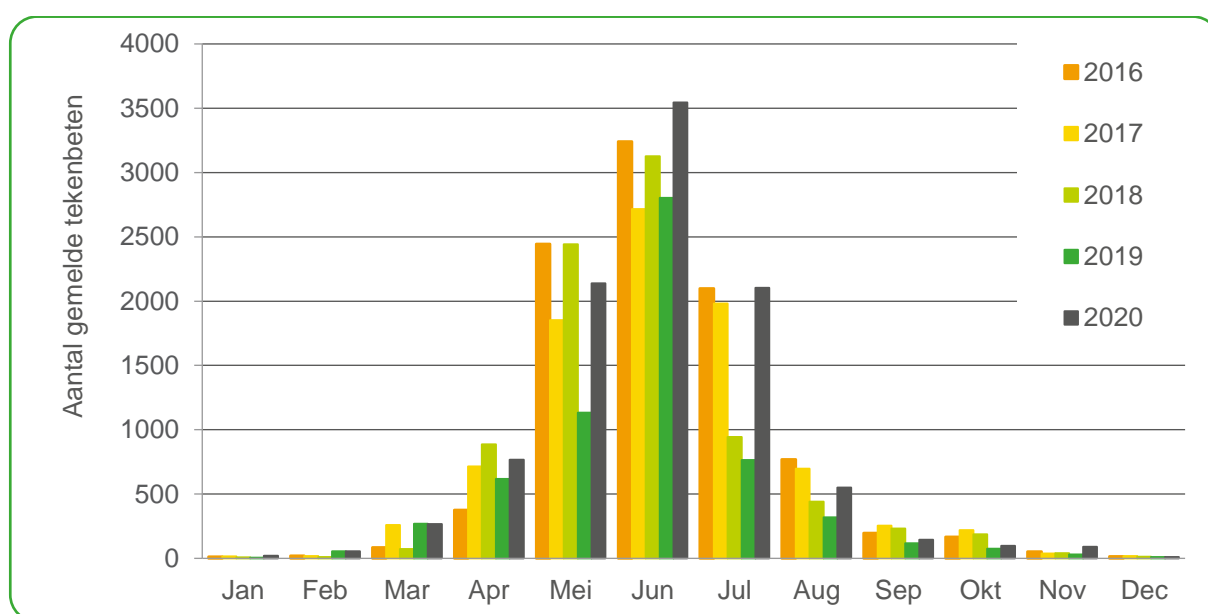
Binnen de groep van individuele blootstellingen, werden tekenbeten duidelijk opnieuw het meest opgelopen in het bos en in de tuin (zie Figuur 4), maar in vergelijking met de voorgaande jaren is het aandeel meldingen na een blootstelling in de tuin afgenomen (39,6% in 2020 versus 44,6% in 2019) en het aandeel na een bezoek aan het bos toegenomen (41,2% versus 35,4%). Omwille van de lockdown zijn mensen mogelijk meer gaan wandelen in het bos. De overgrote meerderheid van de gemelde tekenbeten werd nog steeds opgelopen tijdens vrijetijdsactiviteiten (90%).

Figuur 4: Omgeving waar tekenbeten werden opgelopen door individuen

3.1.3 Dynamiek van gemelde tekenbeten doorheen het jaar

Figuur 5 toont het aantal gemelde tekenbeten per maand voor het jaar 2020, in vergelijking met de voorgaande jaren (periode 2016 – 2019).

Figuur 5: Aantal gemelde tekenbeten per maand, 2016 – 2020

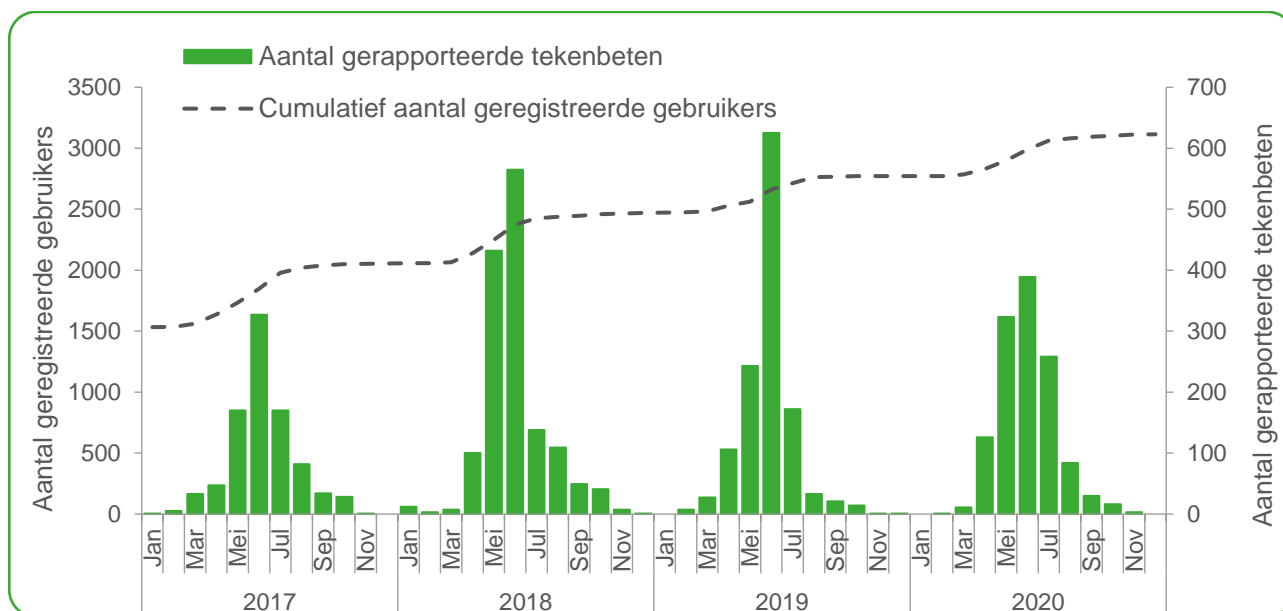
Het verloop van het tekenseizoen in 2020 is vergelijkbaar met de jaren 2016 en 2017, met een start in de maand maart, een piek in de maand juni en een geleidelijke afname in juli en augustus. De jaren 2018 en 2019 lijken eerder uitzonderlijke jaren geweest te zijn, met een plotse sterke afname van het aantal tekenbeten in juli, zeer waarschijnlijk door de extreme weersomstandigheden met lange droogteperioden en uitzonderlijk warme temperaturen tijdens de zomermaanden. Teken zijn zeer gevoelig voor uitdroging en extreme warmte. Ondanks dat 2020 algemeen ook een warm en droog jaar was, was juli een relatief frisse maand en vond de eerste hittegolf pas plaats in augustus. Ook viel de neerslag in de zomer verspreid over meerdere dagen in vergelijking met 2018 en 2019 (klimaatoverzicht KMI).

3.2. DE “INGESCHREVEN” DEELNEMERSGROEP

Deze groep mensen heeft zich via de tekennet website ingeschreven voor een regelmatige opvolging doorheen de tijd. De vorming van een stabiele groep deelnemers binnen TekenNet laat ons toe om het aantal tekenbeten doorheen de tijd beter te interpreteren. Bovendien kan deze groep ook een erythema migrans na een tekenbeet melden.

3.3.1 Opbouw van de ingeschreven TekenNet groep

Tussen juni 2015 en december 2020 hebben 3 114 personen zich ingeschreven als vaste deelnemer, waarvan 342 nieuwe in 2020 (Figuur 6). De gebruikersgroep bestaat voor 54% uit vrouwen en 46% uit mannen, met uiteenlopende beroepen.

Figuur 6: Aantal gemelde tekenbeten per maand voor de ingeschreven gebruikersgroep, 2017 – 2020

3.2.2 Meldingen van tekenbeten door de ingeschreven gebruikersgroep

Tijdens het jaar 2020 werd een totaal van 1 241 tekenbeten gemeld door de ingeschreven gebruikersgroep. Figuur 6 toont het aantal tekenbeten dat maandelijks werd gerapporteerd in de periode 2017 – 2020. Het temporele patroon van het aantal gemelde tekenbeten is vergelijkbaar met dat van de totale groep individuele meldingen, echter is de piek in de maand juni minder sterk uitgesproken (zie Figuur 5). De reden hiervoor is niet duidelijk.

3.2.3 Meldingen van erythema migrans

Het meest voorkomende symptoom van Lyme borreliose is een rode uitbreidende vlek op de plaats van de beet, wat men een erythema migrans (EM) noemt. In de periode juli 2015 – december 2020 werden door de ingeschreven gebruikersgroep 160 EM gemeld waarbij een arts werd geraadpleegd, waarvan 31 in 2020. Ter vergelijking, in de periode 2016-2019 werden er per jaar gemiddeld 26 EM gemeld, met een minimum van 19 (2017) en maximum van 34 (2018). De verdeling van de geschatte duur van aanhechting van de teek bij de voorafgaande tekenbeet is : >0u – 12u (19%), >12u – 24u (18%), >1 – 2 dagen (11%), langer dan 2 dagen (11%) en onbekend (41%). Het is bekend dat het risico op transmissie van de *Borrelia* bacterie bij een tekenbeet toeneemt naarmate de teek langer vastzit op de huid. Een dagelijkse controle op tekenbeten na activiteiten in de natuur is dus zeker aan te raden.

4. Meer informatie

Je kan een tekenbeet proberen te vermijden, maar dat lukt niet altijd, en genieten van de natuur blijft belangrijk. Het dagelijks controleren op - en snel verwijderen van - tekenbeten, maar ook het opmerken van mogelijke symptomen na een tekenbeet, zijn belangrijke stappen in de preventie van Lyme borreliose en andere teek overdraagbare aandoeningen.

Meer informatie met betrekking tot preventiemaatregelen en ziekte veroorzaakt door een tekenbeet kan u vinden op de campagnewebsite www.tekenbeten.be van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid en op de TekenNet website van Sciensano www.tekennet.be.

MEER INFORMATIE

Zie onze webpagina
www.tekennet.be
Of contacteer ons op
tekennet@sciensano.be